

УДК 811.163.41'373.43.45=111:[075.2+791]
811.163.41'373.43.45=111:791(049.32)

*Слободан Б. Новокмет**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

СТАТУС И ПОЛОЖАЈ НОВИХ АНГЛИЦИЗАМА ИЗ ДОМЕНА ТЕЛЕВИЗИЈЕ И ФИЛМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Рад се бави питањем нових англицизама, псеудоанглицизама и сл. који из сфере филма и телевизије продиру у српски језик. Испитаћемо најтипичније примере, поготово оне који су у вези са новим начином дигиталне дистрибуције филмског и серијског садржаја, али и оне који се тичу нових филмско/серијских жанрова и форми и њихове рецепције у виду критика, приказа и осврта. Такође, видећемо у којој мери су ти нови англицизми прошли степен адаптације у српском језику, тј. колико творе нове облике (глаголе, глаголске именице, именице *nomina agentis* и сл.).

Кључне речи: англицизми, филм, телевизија, српски језик, адаптација.

1. Уводна разматрања

1.1. Неоспорно је да се у последње две деценије све више пише о англицизмима, о начинима на који утичу не само на лексички него и структурни (синтаксички) систем српског језика и да постају примарни фокус истраживача неологије, али и страних утицаја на српски језик уопште. Неретко ћемо чути и прочитати да је утицај англицизама, поготово у језику младих, комуникацији на друштвеним мрежама, али и у науци, медицини, спорту, администрацији, медијима и пословном окружењу, такав да већ можемо говорити о англосрпском језику, својеврсној мешавини српског и енглеског језика (термин који је сковао Т. Прћић, в. Прћић 2005).

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао као резултат финансирања Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14.

1.2. Утицај енглеског језика на различите сфере живота непобитна је чињеница која налази све више места у научним и научно-популарним радовима, али се све више огледа и на лексикографију путем разних нових енглеских позајмљеница које се лексикографски обрађују, али и речника који се израђују, као што је нпр. *Српски речник новијих англицизама* (Т. Прћић и др., 2021), али и *Речник нових речи* који се од 2020. године као посебан пројекат, под руководством Ђ. Оташевића, израђује на Одсеку за стандардни српски језик при Институту за српски језик САНУ.

1.3. Само у последња три тома великог тезаурусног речника Српске академије наука и уметности (*Речника српскохрватског књижевног и народног језика*), дакле, 19, 20. и 21. тому (који покривају одреднице на слово П, које почиње да се обрађује у 19. тому) можемо наћи следеће одреднице енглеског порекла: *панк, пирсинг, наб, пазл, палп, памфлет, панел, парк, парти, партнер, пи-си, пи-ар, пентхаус, перформанс, пикап, пикник, пиксел, пин, пилинг, пирсинг, пингвин, питбул, пицама, плејбек, плејбој, плејмејкер, плеј-оф* и сл.

1.3.1. Нови томови *Речника САНУ* прате развој модерне технологије и медија који се темеље на њима, па је тако у 21. том унета и одредница *подкаст*:

подкаст м информ. (скраћ. од енгл. iPod и broadcast) *низ мулти-медијалних аудио и/или видео снимака који се дистрибуишу на интернет путем преplate, а који се потом користе уз помоћ било ког уређаја за репродукцију звука и/или слике; један од таквих снимака.*

2. Зашто телевизија и филм као тема рада?

2.1. Медијском доминацијом, али и културолошком и технолошком превлашћу, јасно је да је енглески језик успео суверено да наметне своје културне обрасце у разним друштвеним областима (в. Новокмет 2012), пре свега у областима науке, технике и информационих технологија, где је тај утицај највидљивији, али у исто време не можемо да заборавимо утицај на индустрију забаве, популарну културу, медије, филм и телевизију који, у последње време, доживљавају различите врсте промена које се прилагођавају новом дигиталном добу.

2.2. Тако су и аутори *Српског речника новијих англицизама* (скр. СРНА) као једну од тематских области из које су сакупљали грађу навели културу и то укључили следеће:

класична музика и музичари – домаћи и страни; позориште: драма, опера, балет, извођачи; играни филмови, глумци и режисери; анимирани филмови и креатори; документарни филмови и режисери; изложбе, слике, скулптуре, уметници; извори: сајтови фирми и ком-

панија; извештаји и интервјуи; прикази концерата, филмова, представа, изложби; прикази уметничких и научних књига; форуми, блогови, Фејсбук, Твитер, Инстаграм¹.

2.3. Неоспорно је да промене које настају у процесу производње и дистрибуције филмског и телевизијског садржаја (коју под плаштом дигиталне револуције намећу велике корпорације као што су Нетфликс, Амазон, Дизни, Епл и сл.), као и саме промене које се дешавају унутар филмског и серијског садржаја (различита нова жанровска одређење и нове форме) да би се публика стално држала заинтересованом, као и начин евалуације тог садржаја који долази од стране стручне или мање стручне јавности (критике, прикази, осврти, стручни чланци, подкасти – у писаној или видео-клип форми) диктирају директан или индиректан прилив нове англолексику у српски језик или њен утицај на постојећу лексику и језички систем.

2.4. Само два примера који убрзано постају део ове лексике могу пластично то да дочарају – један пример је реч *review*, која се може дефинисати као „критички приказ и оцена неког дела, производа или догађаја” (SRNA, стр. 479), и која све чешће замењује стандардне и устаљене речи у контексту приказа неког, најчешће, филмског или серијског дела – *приказ, осврт, критика* и сл. Друга је *платформа* која се може дефинисати као „спој компјутерског хардвера и оперативног система који омогућава рад одређених програма за обављање одређених послова” (SRNA, стр. 426) и која све чешће постаје идентитетско одређење великих компанија као што су Нетфликс – стриминг платформа или само скраћено – платформа.

3. Грађа за рад

3.1 Под англицизмима у овом раду подразумевамо широк појам који подразумева сваку ону реч или синтагму која је у српски језик преузета непосредно из енглеског језика, бивајући подвргнута различитим врстама адаптација, али у њих укључујемо и деривате као резултате секундарне морфолошке адаптације, па чак и директне калкове појединих англицизама (речи или синтагми) чија структура одражава, заправо, структуру коју имају у енглеском језику. Такође, укључујемо и нове речи, настале од англицизама, применом неког од начина творбе (нпр. *бинџи* > *бинџивати* > *избинџивати*; *збинџивати*, према енгл. *binge-watching*), али и не-

¹ Српски речник новијих англицизама – недоумице, питања и примењена конструкцијска решења (рад Милана Ајџановића, Страхине Степанова и Јасмине Дражић прочитан на конференцији *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема 2020. године*, у штампи).

што што се може назвати секундарном адаптацијом (што подразумева извођење нпр. фемининатива, нпр. *бинџерка* и сл.).

3.2. Грађа је потврђена референтним изворима, пре свега речницима англицизама и речницима страних речи у српском језику, али и оним нереферентним, који подразумевају изворе на интернету (портали, блогови, статуси на друштвеним мрежама, подкасти, Јутјуб клипови и сл.).

4. Анализа грађе

4. 1. Грађу за ову тему почели смо од две речи за које испрва није постојала јасна представа у којој мери су интегрисане у српски лексички систем, и колико их можемо, с тим у вези, сматрати „новим” англицизмима, међутим, лексикографска провера показала нам је да су обе забележене у *Великом речнику страних речи и израза* И. Клајна и М. Шипке (2007), а то су *блокбастер* и *бокс-офис*.

Блокбастер се односи на „филм или књигу који су изузетно гледани или читани” (Клајн, Шипка 2007), тј. доносе велику зараду, а реч, која је директна позајмљеница из енглеског језика, где је од значења бомбе која је способна да уништи цео квартал (или блок) и која се појавила у америчкој штампи 40-их година, добила секундарно значење, пре свега, летњег филмског хита који има велики буџет и доноси велику зараду у биоскопима. Од ове речи у српском језику имамо и присвојни придев *блокбастерски* (*блокбастерски буџет*, *блокбастерски кастинг* и сл.), а *блокбастер* се може употребљавати као именица, или као непроменљиви придев, нпр. то је *блокбастер франшиза*. С друге стране, *бокс-офис* у енглеском језику означава „зараду од продатих карата коју оствари неки филм или представа” (Клајн, Шипка 2007), и често се о успеху неког филма говори у контексту његовог *бокс-офиса* (нпр. „какав му је био бокс-офис резултат?”; „Филм је запалио боксофис”; „*Трансформерси* су боксофис хит” и сл.). Осим тог значења, актуелно је још једно, такође забележено у *Великом речнику страних речи и израза* (2007) а то је: „ранг-листа филмова на основу зараде од продатих карата” (Клајн, Шипка 2007), па се тако све учесталије пише и говори о *америчком бокс-офису* у смислу листе најгледанијих филмова (нпр. „погледајмо како изгледа амерички бокс-офис за прошлу недељу”; „америчка боксофис листа” и сл.).

4.2. Нов начин дистрибуције филмова и серија који је почео развојем интернета (веће брзине и бежичност) и дистрибутерско-продукцијских кућа као што је Нетфликс (а у последње време и Амазон прајм, Дизни плус, Епл ТВ плус, Хулу, ХБО макс и сл.) донео је неизбежно и нову лексику која треба да дефинише тај процес. Тако су сервиси који емитују дигитални програм преко интернета крајњим корисницима добили назив

стримери (од енгл. to stream – тећи). У енглеском језику пун назив ових сервиса је стриминг платформа (енгл. streaming platform) или стриминг медији (енгл. streaming media), док је у српском језику усвојен (псеудо)англицизам *стример* (реч која је настала можда према аналогiji са неким сличним речима као што су *рекордер*, *плејер* или позајмљеницама *popina agentis* какве су *боксер*). Занимљиво је да на енглеском језику реч *streamer* (стример) не означава стриминг платформу већ особу која се сама снима и емитује тај снимак на интернету. Сам процес приказивања/пуштања садржаја преко стриминг платформе назива се *стримовањем* (што би била глаголска именица) (реклама: „Започните стримовање уживо!”) или *стримингом* (што би био директни англицизам) (реклама: „Нудимо услуге стриминга”). *Стриминг* постаје у српском језику непроменљиви придев који улази у различите колокације, нпр. *стриминг сервис*, *стриминг апликација*, *стриминг услуга*, *стриминг конекција* и сл. У изворима на интернету могуће је пронаћи и глагол *стримовати* нпр. „Да бисте уживали у гледању видео материјала који се стримује преко Интернета неопходно је да имате брзу и стабилну мрежу”. У *Српском речнику новијих англицизама* налазимо и именицу *стрим*².

4.2.1. Слично важи и за нове речи којима се описује процес „конзумирања” све већег и све доступнијег садржаја преко таквих сервиса. *Бинцовање* је глаголска именица настала од енглеске именичко-глаголске колокације *binge-watching*, а термин означава маратонско гледање серија, једну епизоду за другом. У буквалном преводу *to binge* се односи на период претераног учествовања у некој активности, као што је јело или пиће, а 2015. године *Колинсов речник енглеског језика* прогласио је овај израз за реч године. У српском језику се већ устаљује гл. именица *бинцовање* (реклама: „Време је за бинцовање!”) и глагол *бинцовати* (наслов: „Зашто је баш српски бинцовати?”), који може добити и своје видске варијанте, нпр. *избинцовати*, *збинцовати*, *одбинцовати* (пример: „Одбинцовао сам другу сезону *Big little lies*”) и сл.

У *Речнику нових речи*, који се тренутно израђује на Одсеку за стандардни српски језик Института за српски језик САНУ, поред именице *бинцовање* и глагола *бинцовати*, забележене су и следеће лексеме: *бинчовочер*, *бинчовинг*, *бинцер*, *бинцерна*, *бинцери*, *бинцери*, *-а*, *-о*, *бинцери* (прилог) и сл., од којих неке, као што видимо, или настају спонтано у језику аналогijом према другим творбеним моделима да именују особу која учествује у поменутој радњи или представљају даље директно позајмљивање, са акцен-

² „Slanje, prenošenje ili primanje video i audio materijala preko interneta u vidu stalnog strujanja podataka u realnom vremenu” (SRNA, стр. 553).

натском, односно фонетском, али и морфолошком адаптацијом (нпр. *бин-ивочер*).

4.3. Начини на који се филмска и серијска индустрија развијају у све већем и комплекснијем обиму утичу и на то како се ће одређена филмска или серијска дела не само маркетиншки позиционирати на презасићеном тржишту забаве већ и како ће се даље гранати и развијати. Отуда један део нове лексики енглеског порекла покушава, заправо, да опише начине на који се ови садржаји развијају, усложњавају, али и афирмишу у медијима. Некада је било довољно имати наставак неког филма, што се понекад може, али не често назвати и варваризмом *сиквел* (што се није усталило у српском језику), али је зато по идентичном творбеном моделу у енглеском настала и у српски језик се пренела реч *приквел* у значењу „наставак неког успешног романа, филма и сл. с обрадом догађаја који претходе догађајима из изворног романа, филма” (карактеристичан нпр. за филмове стиповског педигреа) са домаћим еквивалентом који није заживео – *преднаставак* (SRNA, стр. 442). Позајмљеница *рибут* (*ребут*), односно глагол *рибутовати* (и гл. им. *рибутовање*) односи се на „поново покретање неког процеса, пројекта, поступка” (где је пренето из компјутерске терминологије) и обично означава поновно снимање неког филмског пројекта, али након извесног времена и са другом екипом глумаца и другачијом концепцијом. Различит од *рибута* јесте *римерк* (и гл. *римерковати*) који се односи на „нову и друкчију верзију, нарочито неког филмског или музичког дела”, и најчешће се у контексту филма или серија односи на „поновно снимање” неког дела које или припада другом језику и култури или је снимљено у оквиру истог језика и културе, али пре много година. *Спиноф* (или асоцијативни наставак) односи се најчешће на серијски програм (али може обухватати и филм, књигу и сл.) који проистиче или се развија из неког ранијег дела позајмљујући од њега неког од споредних ликова. Више различитих наставка, *приквела* или *спинофова* истог филма могу се удужити под заједнички назив *франишиза*.

Краћа најава за филм, серију и сл. која приказује вешто монтиране делове тог дела уз неку музичку подлогу означава се позајмљеницом *трејлер* (илити на немачком *форшпан*), међутим нешто новија је реч *тизер* (настала од енгл. to tease) која се у шали назива „трејлером за трејлер” и која представља још краћу најаву од трејлера, и у последње време најваљује пун трејлер. Овде можемо напоменути и лексему *спојлер* (и гл. *спојловати*, и гл. им. *спојловање*) која је често повезана са трејлером и односи се на „опис, тј. откривање детаља заплета неког филма, серије или књиге кварећи осећај неизвесности и узбуђења код потенцијалних гледалаца, читалаца и сл.” (SRNA, стр. 537). Постало је нека врста дигиталне културе при писању приказа, критика или осврта на филмове, серије или књиге да

се свако такво откривање неког детаља унапред најави речју *спојлер*, која чак мора бити и визуелно упечатљива (истакнута болдом или великим словима).

4.4. Усложњавање филмске и серијске понуде довело је и до развоја нових жанрова и форми филмског, серијског и документарног програма, па тако у српски језик улазе и нове речи за те појмове, нпр. постали су популарни тзв. *стриповски филмови* (енгл. comicbook movies) и њихов поджанр *суперхеројски филм* (енгл. superhero movie), што су све директни калкови са енглеског језика. *Суперхеројски филмови* често имају радњу тзв. *ориџин стори* филма, тј. филма у коме се приказује генеза, постанак неког суперхероја (та синтагма није још устаљена у филмској критици, али се може чути у видео-клиповима који се баве филмовима и серијама). У жанру комедије у последње време развија се и бива и код нас све популарнији тзв. *стендап*, тј. представа у којој комичар сам стоји на позорници и публику засмејава вицежима, анегдотама, причама и сл. и која се може понашати или као именица (наслов: „Срђан Динчић о својим фејловима у стендапу”) или као непромењиви придев у колокацијама као што су *стендап комедија*, *стендап комичар*, *стендап форма* и сл. Као форма телевизијске комедије, која у Америци постоји од 40-их година 20. века, и у домаћој продукцији све чешће се говори о *ситкому*, или тзв. комедији ситуације (бленд у енглеском од речи situational comedy) која представља најчешће телевизијску серију у којој се иста група ликова јавља у разним смешним и забавним животним ситуацијама. Поджанр комедије какве су снимали Чарли Чаплин, Бастер Китон, или Три угурсуза некад су називане бурлескним или физичким комедијама, а данас се о њима све чешће говори преко англицизма *слепстик*, у значењу „филмске комедије која обилује динамичним радњама, нарочито јурњавом, ударањем и гађањем тортама” (SRNA, стр. 520).

Иновације на пољу документарног филма утичу на то да се све више снима тзв. *трукрајм документарца* (што би било изворно преузимање) у којима се документарно реконструише неки злочин из стварног живота. Хумористичко-сатирични филм у форми озбиљног документарног програма којим се изругује обрађивана тема уводи се позајмљеницом *мокументарца*, што би био прилагођени англицизам. У жанру хорор филма пре две деценије наметнуо се назив за поджанр *фаундфутци филма* који подразумева тобожњи аутентични снимак направљен камером у стварним ситуацијама.

5. Закључак

5.1. Овим примерима нисмо исцрпили све могућности позајмљивања из енглеског језика који се тичу филма и телевизије. У примерима филмских критика, осврта и приказа, који се обично колоквијалним језиком и експресивним разговорним стилем пишу и објављују на интернету, могу се наћи употребе још примера, од којих неке можемо третирати као окказионализме који још увек нису прошли ниједан аспект адаптације у српском језику, као што су нпр. *трејдмарк* (као главна, водећа особина неког редитеља), *оверкил* (претерана употреба неког средства или стила у филму или серији), *жвакати сценографију* (калк од енгл. *chewing the scenery*) (преглумљивати неку сцену), и опозит томе *даунплеј* (глумити нешто мањим интензитетом), *саундтрек* (музичка подлога која прати неко филмско или серијско дело), *слоумоушен* (сцена која је приказана успорено због постизања драмског ефекта) и сл. Ипак, очигледно је да већи део побројаних примера постаје не само део наше дигитално-медијске стварности и начина на који перципирамо филм и телевизију већ и пуноправни део лексикографских остварења која се баве страним речима у српском језику, док су примери употребе у неформалним медијима који чине важан и незанемарљив корпус истраживања било ког језика (као што су портали, блогови) доминантан и важан део културе ове тематске групе.

ЛИТЕРАТУРА:

- АЛЦАНОВИЋ, Милан, Страхиња Степанов, Јасмина Дражић 2021: Српски речник новијих англицизама – недоумице, питања и примењена конструкцијска решења. У: Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик, Ненад Ивановић (ур). *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема*. Београд: Институт за српски језик САНУ, у штампи.
- КЛАЈН, Иван, Милан Шипка 2007: *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј, 2007.
- НОВОКМЕТ, Слободан 2012: Однос правописних приручника према терминима из информационе технологије. *Научни састанак слависта у Вукове дане 41/1*, Београд: Међународни славистички центар, 445–455.
- ПРЋИЋ, Твртко 2005: *Енглески у српском*. Нови Сад: Змај.
- Srpski rečnik novijih anglicizama* (Prvo, elektronsko izdanje), Novi Sad: Filozofski fakultet, 2021.

Slobodan Novokmet

STATUS AND POSITION OF NEW ANGLICIZMS IN THE DOMAIN
OF TELEVISION AND FILM IN THE SERBIAN LANGUAGE

S u m m a r y

The paper deals with the issue of new anglicisms, pseudoanglicisms, etc. which penetrate the Serbian language from the domain of media, film and television. We will examine the most typical examples, especially those related to the new way of digital distribution of film and serial content, but also those related to new genres and their reception in the form of critiques and reviews. Also, we will see to what extent these new anglicisms have passed the degree of adaptation in the Serbian language in the form of the creation of new forms (verbs, verb nouns, nouns *nomina agentis*, etc.).

Key words: anglicisms, film, television, Serbian language, adaptation.